

ГОД. XXI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 41.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ХАМЛЕТ.

(Свршетак.)

Гете завршује овако: „За мене је јасно, да је Шекспир хтео, да нам прикаже човека, пуног велике акције, и недораслог, у исто доба, да је изведе и испуни.“ Примедба би била врло интересантна, кад не би било претензије, да објасни и обухвати цео карактер. Она достиже само драмски део Хамлета, његову осветну улогу, коју има у комаду. Али Хамлет је готово увек изван те улоге. Акција није ван доманаја његових сила; али сама акција изгледа му залудна и мизерна, он је презире филозофски.

Оставимо тог мученика своје мисли, не тражимо од њега ништа. Хамлет се злопати и ужасно му је тешко. Њему је тешко због себе самог, због нас, због целог осталог света. Ако хоћете да га познате, слушајте га, посматрајте га, кад је сам, одвојен, одвојен од људи и жена, и кад је одбацио књигу, која нема ничег другог до речи. Меланхолија целог човечанства долази му на памет и он нам говори најлепше мисли, што су икада казане у позоришту.

*

Зна се, да постоје два Хамлета од Шекспира, оба аутентична: импровизовани Хамлет, кога нико није читао, и дефинитивни Хамлет, познат целоме свету. Остаје нам, да их поредим једно с другим.

Критика, која је изучавала Хамлета у сваком погледу, није га изучавала у тој нарочитој намери. Мислимо, да је то ваљало учинити. Она би на тај начин наишла, да се послужимо њеним изразом: решење књижевног питања, које је збуњује одавно. Кад је Шекспир писао свог првог Хамлета, је ли био млад, је ли био веома млад? Да ли је био већ достигао до две различите зрелости: зрелост талента и година? За нас је питање решено. Нас, се

не тиче ни ерудиција ни њени скрупули ни датуми њени: задовољавамо се саммим текстом.

Чим почнемо читати првога Хамлета, видимо одмах, да му је писац врло мало живео. Недостаје му посматрање, и оно, што га има, мртво је. Ни једно лице, па ни сам Хамлет, не даје нам повода за размишљање. Монолози, који ће постати компактни делови драме, нису још написани и нису сви на свом месту. Са тешком би се муком познало у његовом слабом, и првом зачетку оно слављено: „То be, or not to be“. (Ил' бит' ил' не бит'.)

У другом Хамлету, Шекспир по ново обрађује све сцене. Не можеш их тада познати. Тако на пр. у првом Хамлету у сцени кад Хамлет пребацује матери што се удала за Клаудија, дух оца му појављивао се у ноћном недоруху.

Шекспир је мислио, по свој прилици, да је дух код своје куће. Доцније се тргао, па је оставио да се дух појави сав у оклопу као у првом чину. То је за то учинио, што је позориште, рекао би по свој прилици Сарсеј, вештина пуна конвенција, која од њих и живи.

*

Нема сумње, да је Хамлет једино лице у комаду. Готово свима осталима недостаје важности и сталности, чврстине. Мало их је од неког одређеног века.

Ми не можемо добро да схватимо Клаудијев карактер. Он је наклоњен Хамлету, добар је према њему, а овамо му је оца убио. Не изгледа, да га његов злочин мучи и да му смета, а за тим губи главу веома лако. Грize га савест, нежан је са краљицом, љубаван са Полонијем. За цело да има и сувише срца према њему.

Гертруда је увек готова на плач. То је жена, којој је љубав све и сва. Она потпомаже

Офелијине смерове и хтела би да је да своме драгом Хамлету.

Полоније из почетка је допадљив, пун пријатне мудрости и очинске нежности. Мало брбљав удворица, али би му то Хамлет могао са свим опростити. Хамлет га заглупљује. Није никако добро дружити се са лудом. Истина, Полоније се нагло зауставља и иде другим правцем. Подсећа нарочито на Мененијуса Агрипу из Коријолана, ма да није тако савршен и лепо обрађен као он.

Офелија до данас није боље разумевана. Она показује, да се може умрети са љубави. Она уме развеселити и ласкати. Хамлет је добро познаје. Рђаво његово понашање и грубост према њој са тога се ирађа. У знаменитој сцени, кад је шиље у манастир, он не пропушта рећи јој све, шта зна. „Иди у манастир! Шта би ти да рађаш грешнике? Буди невина к’о лед, чиста к’о снег, не ћеш умаћи клевети. Иди у манастир! Ил’ баш ако хоћеш силом да се удаш, пођи за будалу, јер мудри људи знају доста добро, каква чудовишта ви начинисте од њих. У манастир хајд! Бог ти је дао једно лице, а ти себи правиш друго. Млатите се, скакућете, шушкате, издевате имена божјим створовима, па се својој будалаштини чините невени. У манастир иди!“

Офелија је решљива, окретна, млада, амбициозна, опкољена водом са свију страна, пре него што је пала у воду, — као што би то рекао Лајерте.

*

Хамлет је бесмртна творевина Шекспирова. То је генерални, најопштији карактер, што га имамо. Слабе, мале погрешке, незгодне контрадикције — давно су заборављене. Кад нам их критика напомиње, кад нас на њих сети: ми слежемо раменима; кад их наши литерарни историчари објашњавају — ми им се смејемо у очи. Ако је Шекспиру за Хамлета му било потребно лудило — ми уклањамо ту образину, а не посматрамо ништа друго до жива човека, који је под њом сакривен.

Хамлет нема страсти. Он је јунак драмске акције, а она га што је могуће мање занима. О њој се он што може бити мање брине. Е, па на шта онда ради? Говори! Говори свакада и о свачему. Говори о вечности. Оставља је, па се опет враћа њојзи. Прелази на човека; прелази за тим на љубав, од љубави на књижевна и глумачка питања. Сваки му је повод добро дошао. Такав велеум, такав пун сјаја душевни раздражај — мора нас интересовати до крајности. А у исто време опажамо код Хамлета немир, неку немоћ, како се болно бори у сред општих идеја. Његов је живот, нема збора, ни поговора, и наш, и тајна свих патња наших. Тај положај човјечји није својина једне епохе. Он се јавља у свима временима и у свим земљама. Хамлет је био прво Енглез; доцније су га Немци рекламовали за једног од њихових; данас је Француз, а кад дође *fin de siècle* биће, по свој прилици, Србин и отац многих Српчића.

ЛИСТИЋИ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Чанколизи, комедија у пет чинова, написао Едвардо Љубовски, превео с пољског Рајко).

Од како се оно управо пре двадесет година у оставини пољског Молијера грофа Александра Фредра рече’а нашле оне красне шаљиве игре — нама је Србима позната она куд и камо пре смрти пишчеве приказана, што се зове „Госпође и хусари“, за којом се одиста мора жалити, што је канда са свим збачена с репертоара овде код нас — добила је у Пољака шаљива игра’ необичан полет, тако да се сло-

бодно може рећи, да су Пољаци на том пољу нарочито у седамдесетим годинама овога века знатно наткрилили своје антагонисте Русе. Радници, као што су гроф Александар Фредро *filis*, па Михајило Балучки, па Едвард Љубовски, па Казимир Залески, не би на одмет били ни најкултурнијем народу европском те би их сваки такав народ радо пригрлио као своје, јер би се њима могао само подичити. Од те чеворнице познавали смо ми Срби до сад само млађег Фредра (Његова се „*Posazna jedynaszka*“ даје у нас а и његов „Девојачки завет“

прешао је дваред преко наше позорнице овде у Новом саду, 1877 и 1879.) па ево се сад упознамо и са Љубовским, тим превредним пољским књижевником од заната, који је написао тма божја веома добрих романа, силесију комедија, гомилу историских студија и осим тога много превео из Шекспира, Мисета, Хајна, Берна и Вајлена. Овде би нас се тицао ле као драмски писац и ту можемо рећи, да га критичари међу у ред најодличнијих драматичара пољских.

Сав српски читалачки свет зна, да је Рајко нарочито са пољскога много и то веома лепо пресадио у нашу белетристичну књижевност. То, што је угледало света, које у листовима које у засебним књигама, били су уз лирске песме све сами романи и новеле те српски читалачки свет зна само за њих. Но ја случајно знам, да је Рајко још пре десетак година превео и поднео на приказ неколико комедија с пољског, но тим је преводима суђено да чаме у архиви, чекајући на ред. Једва ево дођоше Љубовскога „Чанколизи“ па шат се за њима укажу и они други у оном чистом српском руху, у које их је задела Рајкова вешта рука. А да је Рајко испекао тај занат, то је најбоље посведочила жива реч са позорнице. Не знам, зна ли он за ону тајну разлику међу књижевним језиком и језиком, оним „лаким, течним“, који је „удешен као што треба за говор на позорници“ — та се тајна разлика пронашла овде у нас пре једно пет шест година но мени је још једнако тајна — али да Рајкове српске речи с позорнице не само да ни најмање не вређају српско ухо него звоне српски да српскије већ не може бити, то знам, јер сам се о том могао осведочити довољане сад, кад сам их први пут чуо са српске позорнице. Па бих смео зајелети да се о том и сав српски позоришни свет увери и из оних других Рајкових превода с пољског, за које знам, да од неколико година амо стрпљиво чекају, да се и на њих насмеши оно признато српско гостољубље, које се пре неки дан у позоришту Дунђерскога љуто мрштило, нешто мало и с разлогом а нешто много и без разлога. Тај најновији гост, и ако нам је, што кажу, једноплеменик, није наине био онако дочекан као што ми по који пут дочекамо и најапартније — да останем код племенске етимологије — иноплеменике. А шта је он то крив? Ништа више, но што су криви и неки иноплеменици, који се толико уме-

ли да улажу, да се сад српски позоришни свет на њих ако и не смеши али већ више и не мршти. Сва кривица нашег најновијега госта то је, што је сувише модеран те му се хтели не хтели морамо чудити а донекле се морамо и љутити на њ, јер ради тако којешта, како ми још мислимо да се у опште и не може радити. Но кад смо најпосле зажмурили код Шветкиње Норе, можемо то учинити и код Пољака Казимира Ланичког па шат му други пут баш не залупимо врата испред носа. Нек закуца само слободно још једаред а ја ето са своје стране не ћу да му кварим посао а то бих и нехотице учинио, кад бих овде приповедио и оном српском свету, који тога вечера није био у позоришту Дунђерскога, шта он све ради и како чудно мора да кави. Не бих му рад био кварити посао већ и с тога, што су у његовој свити Стојковић, Спасић, Сара Бакаловићка, Тинка Лукићка, Зорка Ђуришићева, Васиљевић, Душановић, Филиповић, Тодосић и — lest by not least — Лукић еу pleine parade, што се тиче уметничкога схватања а женске још и у дословном смислу.

Г.

ПОЗОРИШУЕ.

(Позоришна подужећа у Немачкој.) Слобода, која су до сада уживали позоришни подузетници у Немачкој, знатно ће се законом сузити. До сада је могао свако, који је имао концесију, приређивати позоришне представе, где је хтео. Често је појединац имао позоришних друштава, која су давала представе по разним крајевима. Сада ће се подељивати концесија само извесним друштвима. Ко ће је тражити, мораће доказати, да је у добрим материјалним приликама и да нема бојазни, да би члановима свога друштва остао дужан плату, што се веома често догађало. Повод је овом закону, што је у последње време више позоришних управитеља пријавило стечај, а кроз то су многи глумци дошли у најваћу беду. Ако буде тај закон у неколико и пречио развитак позоришта, у социјалном је погледу са свим оправдан.

(Ново позориште у Лавову.) До сада је било лавовско позориште у некаквој старој дашчари. Не давно расписан је стечај за градњу новог пољског позоришта. То зидање, без земљишта, стало би до 1.500.000 круна. У том новом позоришту било би места за 1200 особа. Знамито је то, да ће градња тог позоришта бити поверена само домаћим неимарима.

Издаје права срп. нар. позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

46. Представа. У ДУНЂЕРСКОМ ПОЗОРИШТУ. Ван претплате.

Пре поласка позоришне дружине на пут претпоследња представа, с обаљеним ценама.

У Новоме Саду, у недељу 17. (29.) марта 1896.

ПРВИ ПУТ:

МАЈЧИН БЛАГОСЛОВ.

Позоришна игра, с певањем, у 4 чина, с предигром, написао др. Ф. Е. Линкер, музика, од А. Милера.

Редитељ: Добриновић.

ОСОБЕ:

Предигра: „Мајчин благослов.“

Боафлери, заповедник једне тврђавице	Хаџи-Динић.
Лусталот, закупник	Радовић.
Марта, његова жена	Љ Хаџи-Динићка.
Мара, њихова кћи	М. Марковићка.
Марцел, судач у Шамунију	Филиповић.
Шоншона	З. Марковићка.
Пјер	Савојци
Жакет	Добриновић.
Шарлота	Савојке
	Бакаловић.
	В. Милићевићка
Ларош, настојник код маркизе Сивријеве	Иваштанин.

Савојци и Савојкиње. Збива се у Шамунију, у Савојској.

I. Чин: „Нова Фаншона.“

Маркиза Сивријева	С. Вујићка.
Артур, њезин син	Спасић.
Боафлери, заповедник једне тврђавице	Хаџи-Динић.
Пагода („Шоншона“)	З. Марковићка.
Мара, Савојкиња	М. Марковићка.
Пјер, Савојац	Добриновић.
Лафлер, слуга маркизин	Бајин.

Збива се у Паризу, три месеца после предигре.

II. Чин: „Шамунијски бисер“.

Госпођица Делбејева	Ј. Весићева.
Боафлери	Хаџи-Динић.
Маркиза Сивријева	С. Вујићка,
Артур Сивријев	Спасић.

Госпођица Пагода („Шоншона“)	— —	З. Марковићка.
Мара	— —	М. Марковићка.
Пјер	— —	Добриновић.
Жан	} слуге	— —
Луј		— —
Лафлер	— —	Иваштанин.
	— —	Бајин.

Господа, госпође, слуге.

III. Чин: „Вероломство.“

Боафлери	— —	Хаџи-Динић.
Мара	— —	М. Марковићка.
Артур Сивријев	— —	Спасић.
Офелија (Шоншона), балетска играчица	— —	З. Марковићка.
Пјер	— —	Добриновић.
Лусталот	— —	Радовић.
Жан	} слуге	— —
Луј		— —

Иваштанин.

Више слугу.

IV. Чин: „Повратак у завичај.“

Артур Сивријев	— —	Спасић.
Мара	— —	М. Марковићка.
Офелија (Шоншона)	— —	З. Марковићка.
Пјер	— —	Добриновић.
Лусталот	— —	Радовић.
Марта	— —	Љ Хаџи-Данићка.
Марцел, судач	— —	Филиповић.
Жакет	} Савојци	— —
Шарлота		— —
Савојци и становници из Шамунија.	— —	Збива се на месец дана после III. чина.

У уторак 19. (31.) марта први пут: „Хамлет“. Трагедија у 5 чинова, написао В. Шекспир, с енглеског превео др. Л. Костић, за српску позорницу удесио А. Хаџић. (У новом оделу, што је нарочито за овај комад зготовљено.) (Пре поласка позор. дружине на пут последња представа.)

Свирачи збор ц. и кр. 70. пешачке пуковније свираће ове комаде: 1. „Ein Wiener Freiwilliger“, од Милера. — 2. „Новосадско коло“, од Тих. Остојића. — 3. „Смеса словенских песама“, од Драгона. — 4. „Весела је Србадија“, парафраза, од Х. Дубека. — 5. „Ружица — четворка“, од Драгона.

Почетак тачно у 7¹/₂, свршетак у 10¹/₂ сахата.